

Motion till riksdagen 2009/10:C204

av Egon Frid m.fl. (v)

Strikt solidariskt skadeståndsansvar för kommuner för skada som vållats av ställföreträdare

1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett strikt solidariskt skadeståndsansvar för den kommun som förordnat en ställföreträdare, såvitt avser skador som orsakats av förmögenhetsbrott som ställföreträdaren begått.

2 Skadeståndsansvar för kommuner

Ett ställföreträdarskap innebär som regel att en av det allmänna utsedd företrädare ges tillgång till en utsatt persons egendom. Oftast handlar det om att företrädare ska förvalta personens (huvudmannens) egendom och sköta dennes eller dennas vardagsekonomi. För att systemet med ställföreträdare ska fungera förutsätts företrädarna vara hederliga och ha gott omdöme. En ytterligare garanti för systemets trovärdighet är föräldrabalkens förvaltningsregler och överförmyndarens kontroll av företrädarens åtgärder. Överförmyndarens kontroll sker genom att företrädaren redovisar sin förvaltning av huvudmannens tillgångar samt att de, när det är föreskrivet, begär överförmyndarens samtycke för större åtgärder i huvudmannens ekonomi.

Under senare år har ett antal allvarliga fall uppmärksammats där företrädare har misskött huvudmannens ekonomi eller förskingrat dennes eller dennas medel. Ett exempel i år är det uppmärksammade fall där en överförmyndare i Jönköpings län nu avgått efter kritik av länsstyrelsen. Länsstyrelsens kritik berodde på ett fall där en flicka blev av med hela sitt arv efter sin far, vilket upptäcktes när hon fyllde 18 år och skulle få tillgång till pengarna.

Fel! Okänt namn på

Flickans mor hade under flera år gjort uttag utan att överförmyndaren vetat vad pengarna gått till.¹

Trots de skyddsregler som föräldrabalken innehåller går det uppenbarligen inte att helt undvika att vissa företrädare vållar sin huvudman skada. Detta kan ske både genom rent brottsliga förfaranden, t.ex. förskingring, eller oskicklig förvaltning. I de flesta fall är den skadelidande berättigad till ersättning för skadan från företrädaren. Förmyndare, gode män och förvaltare är skyldiga att ersätta skada som de uppsåtligen eller av oaktsamhet orsakar den enskilde enligt 12 kap. 14 § föräldrabalken.

Men om företrädaren saknar tillgångar blir det svårt för den drabbade att få ut den ersättning som han eller hon har rätt till. Brottsskadeersättning betalas endast ut i undantagsfall för den typ av skador som kan orsakas av en förordnad ställföreträdare. Den kommun som förordnat en ställföreträdare kan bli skadeståndsskyldig för fel eller försummelse som överförmyndaren gör sig skyldig till vid förordnande eller tillsyn över företrädare. Enbart det förhållandet att överförmyndaren efter prövning har förordnat en person till företrädare som sedan förskingrat huvudmannens medel medför i dag inte att kommunen bli skadeståndsskyldig.

Genom lagändringarna som trädde i kraft den 1 januari 2009, i enlighet med förslagen i proposition 2007/08:150 *Förmyndarskapsrättsliga frågor*, förlängdes fristen för en enskild att väcka talan mot en förordnad ställföreträdare. Det allmännas insyn förstärktes genom att överförmyndarens tillgång till information förbättrades, både från andra myndigheter och från företag inom den finansiella sektorn. I samma syfte utvidgades länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndare till att omfatta både kontroll av utbildningen och komplettering med en rådgivande funktion. Vänsterpartiet välkomnar dessa förändringar.

Emellertid föreslog utredningen *Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna* (SOU 2004:112) även att det ska införas en bestämmelse som föreskriver att en kommun är skyldig att solidariskt med en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare ersätta den enskilde för sakskada eller ren förmögenhetsskada, intill ett belopp motsvarande fem gånger prisbasbeloppet, som ställföreträdaren inom ramen för sitt uppdrag vållar denne eller denna genom förmögenhetsbrott.

Som utredningen konstaterar kan det medföra stor skada för en enskild när en förordnad ställföreträdare missköter sitt uppdrag. Detta är ett mycket allvarligt problem för dem som drabbas. Dessutom bidrar det till att allmänhetens förtroende för systemet med ställföreträdare minskar.

Utredningen anser att ett upprätthållande av tilltron till detta system, där enskilda under samhällets medverkan får hjälp av företrädare att sköta sin ekonomi, kräver ett yttersta skyddsnet i form av en ersättning som kan gottgöra den enskilde för skador som företrädaren vållar henne eller honom även i sådana fall. Utredningen föreslår därför att det införs ett strikt solidariskt

¹ DN 2009-09-01.

skadeståndsansvar för den kommun som förordnat en ställföreträdare avseende skador som orsakats genom förmögenhetsbrott.

Regeringens bedömning är emellertid att det inte bör införas ett strikt skadeståndsansvar för kommuner i dessa fall. Regeringen konstaterar i propositionen i likhet med utredningen att det kan medföra stor skada för en enskild när en förordnad ställföreträdare missköter sitt uppdrag, att detta är ett allvarligt problem för dem som drabbats samt att detta bidrar till att allmänhetens förtroende för systemet med ställföreträdare minskar.

Men regeringen anser att invändningarna emot detta förslag väger tyngre. Dels anser regeringen att skadeståndsansvar utan vårdslöst handlande endast bör förekomma för verksamhet som är förenad med särskilt stora skaderisker. Syftet med ett sådant ansvar är då att kostnaderna för farlig verksamhet ska bäras av dem som ändå väljer att utöva verksamheten och som tillgodogör sig vinsterna av dem. I statlig verksamhet kan strikt ansvar i vissa fall, såsom vid frihetsberövanden, också motiveras med att det är staten som själv ställer upp de regler som ska tillämpas för ett visst förfarande och som kan bedöma att förfarandet endast är acceptabelt om strikt skadeståndsansvar åläggs för skador.

Därutöver understryker regeringen att det inte är kommunerna själva som avgör om de vill utse ställföreträdare. Kommunerna är enligt lag skyldiga att tillhandahålla förmyndare, förvaltare och gode män när förutsättningarna för ställföreträdarskap är uppfyllda. Givetvis ska ett förordnande föregås av en noggrann kontroll, men regeringen menar att inte ens den mest grundliga kontroll alltid kan avslöja om en ställföreträdare i framtiden kommer att begå förmögenhetsbrott mot sin huvudman. Kommunerna bär heller inget ansvar för de regelverk som styr verksamheten. De skäl som utredningen anför till stöd för att införa ett strikt solidariskt skadeståndsansvar väger enligt regeringen inte så tungt att det bör införas.

Vänsterpartiet delar inte regeringens bedömning, utan anser i enlighet med utredningen att den skada som den enskilde drabbas av är av så allvarlig karaktär att den motiverar den lagändring utredningen föreslår. Som utredningen anger har det förekommit ett antal allvarliga fall där personers medel förskingrats utan att de har kunnat få någon ersättning för skadan. För kommunernas del skulle införandet av utredningens förslag knappast innebära någon större ekonomisk kostnad. Däremot skulle det kunna rädda ekonomin hos de enskilda som drabbats.

Dessutom anser Vänsterpartiet att ett skadeståndsansvar för kommunerna i enlighet med utredningens förslag inte är så främmande i svensk skadeståndsrätt. Av bestämmelserna i skadeståndslagens 3 kap. 1 § första stycket 2 framgår att den som har arbetstagare i sin tjänst ska ersätta ren förmögenhetsskada som arbetstagaren i tjänsten vållat genom brott.

Ett stort antal remissinstanser har tillstyrkt utredningens förslag. Det har tillstyrkts eller lämnats utan invändningar av Hovrätten för Nedre Norrland, Värmlands tingsrätt, Skellefteå tingsrätt, Barnombudsmannen, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Skara kommun, Sveriges advokatsamfund, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Demensförbundet, Handikappförbundens samarbetsorgan och Föreningen för utvecklingsstörda

Fel! Okänt namn på

barn, ungdomar och vuxna. Det är i huvudsak kommuner, Sveriges Kommuner och Landsting samt Föreningen Sveriges Överförmyndare som avstyrkt förslaget. Justitieombudsmannen, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet och Karlskrona kommun vill att frågan ska analyseras ytterligare.

Vänsterpartiet anser att regeringen snarast bör återkomma med lagförslag i enlighet med utredningens förslag som inför ett strikt solidariskt skadeståndsansvar för den kommun som förordnat en ställföreträdare avseende skador eller ren förmögenhetsskada som ställföreträdaren inom ramen för sitt uppdrag vållat den enskilde genom förmögenhetsbrott. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 22 september 2009

Egon Frid (v)

Marianne Berg (v)

Josefin Brink (v)

LiseLotte Olsson (v)

Torbjörn Björlund (v)

Kalle Larsson (v)